

Функціонування ринку сільськогосподарських земель в Україні

Цей бюлетень містить інформацію про структуру ринку с/г земель в Україні та окремо за областями, динаміку транзакцій на ньому, особливості, екстремальні значення та інформацію про тенденції*. Для порівняння наведено дані про структуру ринку земель не с/г призначення. Бюлетень підготовлено на основі даних щорічника “Моніторинг земельних відносин в Україні 2016–2017”.

Ринок землі – система правових, організаційних та економічних відносин, які встановлюються у процесі товарного обороту земельних ділянок на основі визначення ринкової вартості цих ділянок.

КІЛЬКІСТЬ ТРАНЗАКЦІЙ. За два роки (липень 2015 – червень 2017) в Україні було зареєстровано 3 632 386 транзакцій щодо земельних ділянок зі зміною власника та/або користувача. Це означає, що 15-20% ділянок змінили власника або користувача. Причому 89,5% (понад 3,2 млн) транзакцій стосується с/г земель. Динаміка за роками – **Рис.1**.

СТРУКТУРА РИНКУ С/Г ЗЕМЕЛЬ. Майже 95% цих транзакцій – здавання в оренду або передавання у спадок, (**Рис.2**). При цьому з близько 10 млн га державних с/г земель офіційно в оренду передано лише 1,4 млн га. Як відомо, 6% с/г земель (близько 2,5 млн га, що співставно з площею Миколаївської області) не підпадають під дію мораторію, і саме з їх числа в офіційній статистиці зафіксовано куплені та продані аграрні землі й іпотека. Це ділянки для ведення ОСГ, підсобного господарства, садівництва та городництва.

ПОРІВНЯННЯ РИНКУ С/Г ТА НЕ С/Г ЗЕМЕЛЬ. На ринку не с/г земель склалася інша – більш пропорційна структура транзакцій, передовсім за рахунок продажів, частка яких складає 37%, та суттєво меншої (у 4 рази) частки оренди. Однак загальна кількість укладених шокварталу правочинів купівлі-продажу в аграрних та неаграрних сегментах, за даними Мін'юсту, відрізняється не надто суттєво: 10-15 тис для аграрних земель, на які не поширюється дія мораторію, та 15-20 тис – для неаграрних земель.

ОСОБЛИВОСТІ. Оскільки в Україні з 2001 року діє мораторій на купівлю-продаж земель с/г призначення, у структурі транзакцій сільгоспземель домінують оренда та спадкування (**Рис. 3**). Структура регіональних ринків с/г земель – у **Табл. 1**, а регіональний розподіл найбільших та найменших значень – у **Табл. 2**.

Рис. 1. Загальна кількість транзакцій із земельними ділянками, в цілому по Україні, тис. Дані: Мін'юст

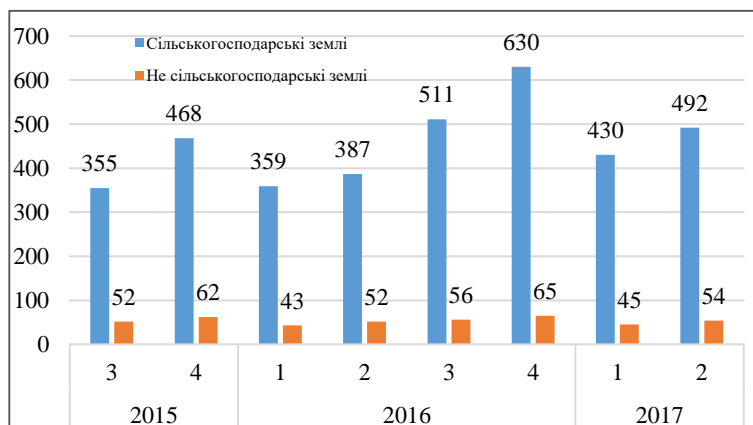
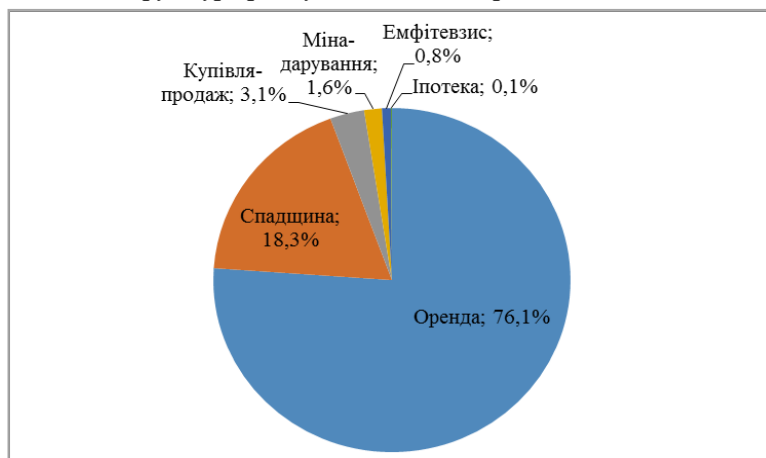
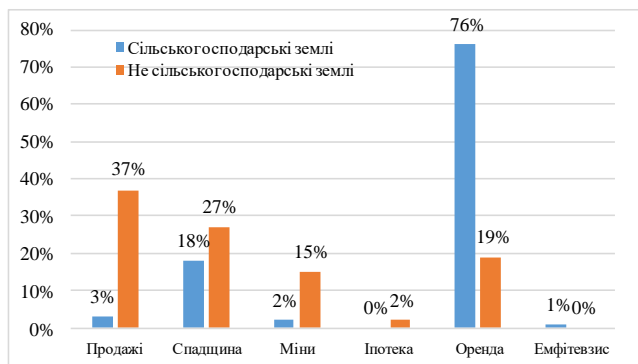

Рис.2. Структура ринку с/г земель в Україні. Дані: Мін'юст**

За умов мораторію, який стосується 40 млн га земель в цілому та зокрема 27,7 млн. га приватних с/г земель, як варіант фактичного продажу с/г земель все частіше використовується емфітевзис. Лише у 2016 році за такими угодами до нових фактичних власників перейшли понад 40 тис га – понад 11 тис ділянок (**Рис. 4**).

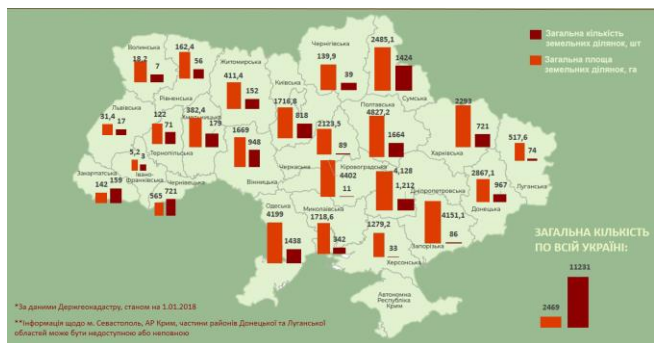
Рис.3. Структура транзакцій для с/г та не с/г земель. Дані: Мін'юст**

Таблиця 1. Регіональний розподіл кількості транзакцій із с/г земельними ділянками. Дані: Мін'юст**

Область/ Транзакція	Продаж	Спадщина	Міни	Іпотека	Оренда	Емфітевзис
Вінницька	2966	23557	906	25	110348	948
Волинська	1070	7194	824	9	16823	7
Дніпропетровська	3263	12320	726	29	52227	1212
Донецька	799	7666	903	1	33136	967
Житомирська	2103	16546	1200	10	65730	152
Закарпатська	1524	1907	811	10	5383	159
Запорізька	2070	9166	1223	6	33936	86
Ів.-Франківська	1189	9774	1256	9	45328	3
Київська	13956	20723	4281	521	79812	818
Кіровоградська	2280	11204	4177	8	47886	11
Луганська	339	5271	78	2	25695	74
Львівська	2308	16525	1754	27	71003	17
Миколаївська	1629	10577	666	9	38795	342
Одеська	2472	15571	679	11	68400	1438
Полтавська	2036	18447	567	11	91409	1664
Рівненська	1417	11514	826	11	40295	56
Сумська	1923	27895	516	4	93374	1424
Тернопільська	818	17662	858	19	98304	71
Харківська	3686	13210	990	17	52112	721
Херсонська	1300	8730	1238	12	38318	33
Хмельницька	3994	22764	1085	13	112035	179
Черкаська	2256	17059	1446	9	88167	89
Чернівецька	1025	6635	1529	3	21713	721
Чернігівська	1409	25377	384	3	116988	39
м. Київ	393	210	180	11	2	0
м. Севастополь	1	0	1	2	0	0
АР Крим	0	3	0	0	2	0
Україна	58226	337507	29104	792	1447221	11231

Рис. 4. Розподіл кількості транзакцій емфітевзису за областями. Дані: Держгеокадастр***

Таблиця 2. Регіональний розподіл найбільших та найменших значень за транзакціями із с/г земельними ділянками. Дані: Мін'юст**

Транзакції	Максимальні значення			Мінімальні значення		
	штук	на 1000 землевласників	Частка в структурі	штук	на 1000 землевласників	частка в структурі
Продажі	Київська (13 956)	Київська (9,3)	Закарпатська (15,6)	Луганська (339)	Луганська (0,3)	Тернопільська (0,7)
Спадщина	Сумська (27 895)	Сумська (31,9)	Волинська (27,7)	Закарпатська (1907)	Закарпатська (2,1)	Тернопільська (15,0)
Міни	Київська (4 281)	Кіровоградська (5,6)	Закарпатська (8,7)	Луганська (78)	Луганська (0,07)	Луганська (0,2)
Іпотека	Київська (521)	Київська (0,35)	Київська (0,4)	Донецька (1)	Донецька (0,001)	Чернігівська (0,002)
Оренда	Чернігівська (116988)	Чернігівська (132,3)	Тернопільська (83,5)	Закарпатська (5383)	Закарпатська (7,4)	Закарпатська (55,0)
Емфітевзис	Полтавська (1 664)	Полтавська (1,8)	Київська (0,4)	Ів.-Франківська (3)	Ів.-Франківська (0,003)	Ів.-Франківська (0,01)

ТЕНДЕНЦІЇ розвитку українського ринку с/г земель: кількість транзакцій зростає, і найбільше – з оренди та емфітевзису, а найменше – з іпотеки. Тобто якщо умови залишаться незмінними (передовсім, якщо діятиме мораторій на купівлю-продаж с/г земель), змін у структурі українського ринку с/г земель не передбачається. Подібною є тенденція і для всіх транзакцій із не с/г землями – незначне зростання у динаміці та високе квартальне коливання, особливо для транзакцій купівлі-продажу і спадщини.

*Більш докладно про функціонування ринку с/г земель у блозі: “Ринок землі уже запустили. Портрет української моделі” <https://www.epravda.com.ua/publications/2018/11/29/643118/> **Офіційні дані за 2016 рік, оскільки за 2017 рік доступні дані лише за 2 квартали. ***Дані станом на 01.01.2018 р. Усі представлені дані не враховують тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополь та частини зони проведення операції Об'єднаних сил.

ОФІЦІЙНІ ДАНІ ПРО ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ СІЛЬГОСПЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ:

<http://www.kse.org.ua/uk/research-policy/land/governance-monitoring/database-2016-2017/> Моніторинг земельних відносин (База даних)
<http://www.kse.org.ua/uk/research-policy/land/governance-monitoring/yearbook-2016-2017/> Моніторинг земельних відносин (Щорічник)